

'Burgerschap gaat over de essentie van onderwijs. Dat wil je niet even afvinken.'

De goede vragen stellen. Daar ligt voor Mark Bos de essentie van zijn rol als ambassadeur. 'De burgerschapsverplichting is abstract. Het vraagt expertise om scholen te helpen hier de goede keuzes in te maken. De leraren en scholen hebben zelf de juiste visie en uitstekende ideeën in huis, maar er is iemand nodig om de juiste vragen te stellen en het keuzeproces te begeleiden. En daar ben ik voor.'

Voor Mark Bos was burgerschap geen onbekend begrip toen hij als ambassadeur aantrad. Als leraar levensbeschouwing en filosofie werd hij regelmatig door scholen benaderd om te helpen bij het vormgeven van hun – soms religieuze – identiteit. 'Het grootste deel van de Nederlandse basisscholen heeft een bijzonder karakter. Ze zijn bijvoorbeeld katholiek, christelijk of islamitisch. Maar dikwijls komt die overtuiging alleen terug in de naam, niet echt in de praktijk. En toch is er behoefte om meer invulling te geven aan de 'eigen' overtuiging. Dat betekent tegenwoordig voor veel scholen: kinderen zelf laten nadenken over wie ze willen zijn. En dan heb je het eigenlijk al snel over burgerschap.'

Extra taak

Zijn rol als ambassadeur zag hij als een goede manier om scholen te inspireren en consulteren. 'Ik heb geweldige gesprekken gevoerd, die echt tot de kern gaan van het lesgeven. Uiteindelijk wil iedereen die ik sprak hetzelfde: kinderen iets waardevols meegeven voor het leven.' Een enkele keer merkte hij, tot zijn verrassing, dat scholen de opdracht van de overheid eerder zagen als een 'extra' taak. 'Alsof ze dachten: o, jee, nu moeten we dát er ook nog bij gaan doen. Eigenlijk wilden ze het liefst dat ik ze zou vertellen hoe ze zo snel en goed mogelijk aan die opdracht konden voldoen. Helaas is er geen snelle oplossing. En dat is maar goed ook, want zo iets belangrijks wil je niet even

afvinken. Het goede nieuws is dat scholen al heel veel doen aan burgerschap, soms nog zonder dat zelf door te hebben. Dan is het een kwestie van naar boven halen.'

Beleidsplan

Andere scholen dachten dat ze met sociaal-emotionele oefeningen, zoals de Rots en Water-training, voldeden aan de burgerschapsplicht. 'Dat is niet helemaal zo. Sociaal-emotionele training zorgt ervoor dat het tussen kinderen onderling goed gaat, dat ze zelfvertrouwen hebben en goed met elkaar om kunnen gaan. Maar het wordt pas burgerschap als de samenleving daar ook bij betrokken wordt', zegt Mark. 'Dat uitleggen en verduidelijken, daar ben ik eigenlijk best veel mee bezig.' ⇨

Meer weten? [>>>](#)

Weer andere scholen zaten nog midden in de oriëntatie. 'Die vroegen zich af wat het nou allemaal precies behelsde en wat zij ermee moesten. Voor deze scholen hebben mijn collega-ambassadeur Esther en ik een format voor een beleidsplan opgesteld, dat scholen zelf kunnen invullen. Dat hielp ze enorm op weg.' Meer weten? [>>>](#)

Weerstand

De gesprekken die hij tot nu toe voerde als ambassadeur waren zonder uitzondering leerzaam en uitdagend. 'Met name op scholen met een uitgesproken karakter, die sterk in hun overtuiging staan. Neem bijvoorbeeld een Vrije School in Noord-Holland. Tot mijn verrassing trof ik daar enige weerstand. Ze vonden dat de overheid met deze wet hen juist iets oplegde, dat het als het ware uit hun eigen handen werd genomen. Alsof ze de kinderen moesten indoctrineren. Dat zat ze niet lekker.' Marks oplossing: een goed gesprek. Over wat burgerschap is, in de kern. 'Ik wilde hun visie horen, hun overtuigingen. Uitleggen dat de burgerschapsopdracht geen bedreiging is, maar juist kan aansluiten bij waar zelf voor staan. Ook zij hebben een eigen visie over wat ze willen meegeven aan de leerlingen voor hun toekomst in deze samenleving. De wet biedt daar juist de vrijheid voor.'

Dat pakte goed uit. 'De gesprekken hierover bleken een vliegwielwerking te hebben. Ook een ouder raakte erbij betrokken. En een van de uitkomsten vond ik zelf wel erg mooi. Het

besef daalde in dat de school meer wilde doen om andere culturen en religies te integreren in het onderwijsprogramma. De oplossing die is gevonden lost dat niet alleen op, maar is tegelijkertijd ook heel positief: het vieren van feesten uit andere culturen. Feestelijk, positief én leerzaam. Prachtig, toch?'

Spanning

Een uitdaging van een andere orde vond hij bij een Reformatorische school. 'De grondbeginselen van deze school staan soms op gespannen voet met enkele basisrechten van Nederlandse burgers. Om te voldoen aan de eisen van de inspectie en de wet, moeten leraren daar behoedzaam omgaan met de burgerschapsopdracht. Want wat in Nederland mag, en zelfs normaal wordt gevonden, dat ligt gevoelig binnen de eigen cultuur. In de wet staat bijvoorbeeld dat je kennis van en respect voor de basiswaarden van de Nederlandse samenleving moet overdragen, zoals vastgelegd in de grondwet. Maar gelijkwaardigheid van seksuele geaardheid botst met de opvattingen van streng-christelijke scholen. Ik stel dan vooral vragen: hoe ga je daarmee om? Hoe ga je dat doen? Het is goed dat scholen genoodzaakt zijn daarover na te denken.' Meer weten? [>>>](#)

In tegenstelling tot zijn eigen verwachting was hij zeer onder de indruk van een aantal islamitische scholen, zoals in Almere. 'Daar is heel serieus werk gemaakt van burgerschap, met enerzijds de eigen identiteit als bron en anderzijds de Nederlandse samenleving als context. De

leerlingen krijgen structureel onderwijs in de kernwaarden van onze samenleving, zoals vrijheid van meningsuiting en autonomie. De gesprekken die ik met de leerkrachten had waren heel genuanceerd en respectvol. Hun zorg zat bijvoorbeeld ook in het omgaan met discriminatie. Dus wat doe je als anderen jou niet zien als goede burger? Dat willen ze hun leerlingen meegeven. Voor mij was dat een eyeopener. Het geeft aan hoeveel we als burgers van elkaar kunnen leren.'

Corona

In enkele gevallen stuitte hij op gebrek aan tijd bij scholen om aan de burgerschapsverplichting te voldoen. 'Niet onbegrijpelijk. Door corona hebben scholen ook wel iets anders aan hun hoofd. Ik sprak een directeur bij wie om zes uur 's ochtends de app aansprong van de vervangingspool. De enige vraag die haar bezighield was: hoe hou ik de boel draaiende? Logisch dat je dan geen sessie over burgerschap inplant. Aan de andere kant: de scholen die er wél tijd voor vrijmaken, vinden het heerlijk om in deze gekke tijd terug te keren naar de basis. Even een goed gesprek over de kern van het werk, om te kunnen aarden. Zelfs als het online is.'

Leerlingenraad

Om aan de burgerschapsverplichting te voldoen ontwikkelden koepels en scholen soms indrukwekkende initiatieven. De leerlingenraad van Stichting De Hoekse School vindt Mark zelf een mooi voorbeeld. 'Ze hebben zo'n 30 scholen, en van elke

school zit er een leerling in de raad. Die gaan met elkaar in gesprek, maar ook met de wethouder bijvoorbeeld, om na te denken wat er anders kan. Binnenkort hebben ze een interreligieuze dialoog, met dominee, imam en humanist. De kinderen vertellen daar dan weer over op hun school. Prachtig.'

Zelf heeft hij ook veel opgestoken de afgelopen anderhalf jaar. 'Ik ben wel gaan inzien hoe bijzonder het onderwijs in Nederland is. We staan collectief voor fundamentele democratische waarden die we mee willen geven. Leren omgaan met verschillen, zelfvertrouwen krijgen, respect hebben voor

het feit dat we allemaal anders zijn. Het is een bizarre tijd, die behoorlijk polariserend kan zijn. Dat juist in zo'n tijd scholen vol inzetten op verbinding en democratie, dat is fantastisch, en vrijwel uniek in de wereld. Daar mogen we echt trots op zijn.'

Ervaringen van basisscholen

'De centrale werkgroep Burgerschap van de Hoeksche School kon, met hulp van Mark, mooie kaders voor de 21 basisscholen schetsen. Het beleidsdocument dat hieruit ontstond kon daarna eenvoudig door de scholen zelf worden aangevuld om het 'eigen' te maken.'

John Staps, directeur van OBS De Zevensprong in Oud-Beijerland